

Kriterijumi za destinacije Globalnog saveta za održivi turizam

Verzija 2.0

6. decembar 2019. godine

sa

Indikatorima učinka i Ciljevima održivog razvoja

Zvanično odobreni od strane Radne grupe za međunarodne standarde pri GSTC, a formalno ih usvojio Upravni odbor GSTC kao prvu reviziju Kriterijuma za destinacije GSTC-a prema odrednicama GSTC pravilnika

© The Global Sustainable Tourism Council, 2019, Sva prava zadržana

Globalni savet za održivi turizam

PO Box 96503 - #51887

Washington, DC 20090 USA

info@gstcouncil.org

www.gstcouncil.org

Uvod

Kriterijumi Globalnog saveta za održivi turizam (GSTC) su stvoreni kako bi se omogućilo opšte razumevanje održivog turizma. GSTC Kriterijumi za destinacije – koje neformalno nazivamo „GSTC-D“ – predstavljaju minimalne zahteve koje bilo koja turistička destinacija treba da teži da dostigne. Organizovani su u četiri glavne oblasti: održivo upravljanje; socio-ekonomski uticaji; kulturni uticaji; i uticaji na životnu sredinu. Primenljivi su na ceo sektor turizma.

U procesu razvoja i revidiranja GSTC kriterijuma nastojalo se da se poštuju Kodeks za utvrđivanje standarda ISEAL Alijanse, tela prepoznatog po davanju smernica o međunarodnim normama za razvoj standarda održivosti za sve sektore. Najnovija revizija GSTC-D-a je izvršena 2019. godine i zasnivala se na dva kruga konsultacija sa akterima. Informacije o razvoju kriterijuma i planovima za buduće revizije su dostupne na www.gstccouncil.org.

Čemu su kriterijumi namenjeni?

Neke od upotreba GSTC Kriterijuma za destinacije:

- Služe kao osnova za sertifikaciju održivosti
- Služe kao osnovne smernice za destinacije koje žele da postanu održivije
- Pomažu potrošačima da prepoznaju prave održive turističke destinacije
- Služe kao zajednički imenitelj koji omogućava medijima da prepoznaju destinacije i informišu javnost po pitanju njihove održivosti
- Pomažu da se pri procesu sertifikacije i drugih dobrovoljnih programa na nivou destinacije obezbedi postavljanje standarda koji zadovoljavaju opšteprihvaćenu osnovu
- Programima vladinog, nevladinog i privatnog sektora obezbeđuju polazište za razvoj uslova po pitanju održivog turizma
- Služe kao osnovne smernice za obrazovne institucije, kao što su škole i univerziteti iz oblasti turizma
- Oslikavaju liderstvo koje podstiče druge da delaju.

Kriterijumi pokazuju šta treba uraditi, a ne kako niti da li je cilj postignut. Ovu ulogu ispunjava kroz indikatore učinka, povezane edukativne materijale i pristup alatima za implementaciju, koji su svi nezamenljiv dodatak GSTC kriterijumima.

Na koga se primenjuju kriterijumi?

Kriterijumi se ne odnose na jedan entitet, već na određeno mesto koje se može jedinstveno identifikovati. Kriterijumi jednostavno zahtevaju da se opisani uslovi primenjuju na toj destinaciji, bez obzira na to koji entitet može biti zadužen za njega ili na način ili izvršioca bilo koje povezane aktivnosti.

Obuhvat GSTC-D je širok i kriterijumi se mogu primenjivati na širokom spektru destinacija. One se mogu nalaziti u bilo kojem delu sveta i mogu biti bilo kojeg tipa (npr. urbane, ruralne, planinske, priobalne ili mešovite). Kriterijumi se mogu odnositi na velike destinacije (npr. veće gradove ili regione) ili na male (npr. nacionalne parkove, klastere lokalnih zajednica, itd.).

Iako se GSTC-D odnose na mesto, a ne na organizaciju, ipak mnoge kriterijume mogu usvojiti i primeniti organizacije za upravljanje destinacijama koje su odgovorne za koordinisan pristup održivom turizmu unutar destinacije. Postojanje takve organizacije predstavlja osnovni zahtev GSTC-D, kao što je predviđeno u

Kriterijumu A1. Treba napomenuti da takva organizacija ne mora obavezno biti lokalna vlast ili telo koje pripada javnom sektoru, kao i to da ona zahteva uključivanje i javnog i privatnog sektora.

Neki kriterijumi se odnose na preduzeća. To mogu biti nezavisne firme, ali one mogu imati i druge oblike opremljenosti, funkcionisanja ili posvećenosti. Na primer, u njih spadaju muzeji, festivali, javne zgrade i spomenici, a ne samo komercijalna preduzeća kao što su hoteli ili atrakcije kojima se pristup plaća.

Indikatori učinka i Ciljevi održivog razvoja

Indikatori učinka koji su ovde dati su dizajnirani tako da obezbeđuju smernice za merenje usaglašenosti sa kriterijumima. Oni nisu namenjeni da predstavljaju konačan i sveobuhvatan skup, već da obezbede pouzdan skup primera za one koji koriste GSTC C-D za razvoj sopstvenih skupova indikatora. Indikatori učinka u osnovi predstavljaju predloženu listu okolnosti, faktora, dokaza i aktivnosti koje treba posmatrati na destinaciji prilikom ocenjivanja usaglašenosti sa kriterijumima.

Primena kriterijuma će pomoći destinaciji da da svoj doprinos Agendi za održivi razvoj do 2030. i ostvarivanju 17 Ciljeva održivog razvoja (COR). Za svaki kriterijum je identifikovan jedan ili više Ciljeva na koje se najbliže odnosi.

Jezici i prevodi

Engleski je zvanični jezik GSTC kriterijuma i sa njima povezanog sistema.

Prevode na druge jezike koji se pojavljuju na veb sajtu GSTC-a ili drugim mestima treba koristiti u svrhe obuke i podizanja svesti. Ne postoji dozvola za njihovu upotrebu u tehničkim programima koji uključuju sertifikaciju i akreditaciju osim gde to nije posebno utvrđeno posebnim sporazumom između GSTC ili njegovog ovlašćenog tela za akreditaciju i vlasnika standarda i/ili tela za sertifikaciju. U slučaju odobrene upotrebe jezika koji nije engleski, po pitanju bilo kakve nedoumice u vezi sa interpretacijom Kriterijuma treba se obratiti zvaničnoj verziji na engleskom jeziku.

Prelazni period

Prelazni period za zamenu prve verzije (v1) GSTC Kriterijuma za destinacije verzijom 2 (v2) se zasniva na funkcionalnosti, kao što je dato:

- U svrhe kreiranja regulative, obuke i bilo koje druge svrhe koje nisu povezane sa sertifikacijom, v2.0 treba primenjivati odmah
- Vlasnici standarda za destinacije/zajednice koji su prepoznati od strane GSTC imaju period od dve godine da izvrše usaglašavanje sa novim v2.0, do 31. decembra 2021. godine. Vlasnici mogu želeći da prilagode svoj standard revidiranim verzijama ranije, ali ne kasnije od 30. juna 2021. godine, kako bi se dozvolilo vreme za bilo kakve neophodne prepravke nakon pregleda usaglašenosti ovim promenama koje izvrši GSTC.
- Tela za sertifikaciju koja su akreditovana za sertifikovanje destinacija prema GSTC kriterijumima za destinacije prema verziji 1 (v1.0) moraju u potpunosti integrisati revidiranu verziju 2 (v2.0) u sistem sertifikacije sa dokazom njihove prethodne primene do 31. decembra 2021. godine. Njihovo uobičajeno održavanje akreditovanog statusa neće biti odloženo tokom ovog prelaznog perioda. Novi aplikanti za akreditaciju posle decembra 2019. godine moraju koristiti GSTC-D v2.0, ili standard priznat od strane GSTC kao ekvivalentan v2.0, pre podnošenja prijave za akreditaciju.

Revizije GSTC Kriterijuma

Ovu verziju (v2.0) je formalno usvojio Upravni odbor kao konačnu verziju GSTC kriterijuma za destinacije (GSTC-D), i to 6. decembra 2019. godine.

Ova verzija GSTC kriterijuma za destinacije (v2.0) je prva revidirana verzija od kada su formalno objavljeni u decembru 2013. godine.

GSTC će vršiti periodične revizije u periodu ne kraćem od pet godina nakon prethodne revizije kako bi se utvrdilo da li je važeća verzija i dalje relevantna i da li i kada bi trebalo da otpočne proces formalne revizije. Sledeća takva revizija bi trebalo da se izvrši okvirno u decembru 2024. godine. GSTC vrednuje komentare u vezi sa Kriterijumima u bilo kom trenutku putem sekcije za kriterijume na www.gstccouncil.org.

Ukoliko komentari pokažu potrebu za sprovođenjem revizije pre decembra 2024. godine, GSTC je može sprovesti i ranije.

Struktura kriterijuma

Kriterijumi su podeljeni u 4 sekcije, pri čemu je svaka od njih dalje podeljena u po dve ili tri podsekcije, kao što je prikazano ispod. Redosled sekcija i podsekcija ne ukazuje na relativan značaj svake od njih.

<p>SEKCIJA A: Održivi menadžment</p> <p>A(a) Struktura i okvir menadžmenta</p> <p>A(b) Uključenost aktera</p> <p>A(c) Upravljanje pritiscima i promenama</p>	<p>SEKCIJA C: Kulturna održivost</p> <p>C(a) Zaštita kulturnog nasleđa</p> <p>C(b) Posete kulturnim lokacijama</p>
<p>SEKCIJA B: Socio-ekonomska održivost</p> <p>B(a) Pružanje lokalnih ekonomskih koristi</p> <p>B(b) Društveno blagostanje i uticaji</p>	<p>SEKCIJA D: Održivost životne sredine</p> <p>D(a) Očuvanje prirodnog nasleđa</p> <p>D(b) Upravljanje resursima</p> <p>D(c) Upravljanje otpadom i emisijama</p>

GSTC KRITERIJUMI ZA DESTINACIJE v2.0

Kriterijumi	Indikatori	COR
SEKCIJA A: Održivi menadžment		
<u>A(a) Struktura i okvir menadžmenta</u>		
<p>A1 Odgovornost za menadžment destinacije</p> <p>Destinacija ima efektivnu organizaciju, odeljenje, grupu ili odbor zadužen za koordinisan pristup održivom turizmu, uz učešće privatnog sektora, javnog sektora i civilnog društva. Ova grupa ima definisane odgovornosti, nadzor i sposobnost implementacije po pitanju menadžmenta socio-ekonomskih, kulturnih i ekoloških problema. Ova grupa se finansira na adekvatan način, saraduje sa nizom organizacija u procesu menadžmenta destinacije, ima pristup dovoljnom broju osoblja (uključujući i osoblje sa iskustvom u polju održivosti) i poštuje principe održivosti i transparentnosti u svom funkcionisanju i poslovanju.</p>	<p>a. Dokumentovan dokaz koji pokazuje relevantan sastav i odgovornosti grupe.</p> <p>b. Finansijski plan i budžet koji pokazuju tekuće i buduće izvore finansiranja.</p> <p>c. Dokaz povezanosti i saradnje sa drugim telima.</p> <p>d. Evidencija stalno zaposlenog osoblja i osoblja zaposlenog po ugovoru, uz navođenje relevantnog iskustva.</p> <p>e. Smernice i procesi menadžmenta koji pokazuju svest o i poštovanje principa održivosti i transparentnost u poslovanju i ugovora o zakupu.</p>	
<p>A2 Strategija i akcioni plan za menadžment destinacije</p> <p>Destinacija je uspostavila i primenjuje višegodišnju strategiju za upravljanje destinacijom i akcioni plan koji je javno dostupan, prilagođen obimu, razvijen uz učešće aktera i zasnovan na principima održivosti. Strategija uključuje identifikaciju i procenu turističkih resursa i uzima u obzir socio-ekonomske, kulturne i ekološke probleme i rizike. Strategija je povezana sa i utiče na širu politiku i aktivnosti održivog razvoja na destinaciji.</p>	<p>a. Objavljen dokument u kome se navodi trenutna destinacijska strategija i aktivnosti.</p> <p>b. Strategija/plan je jasno vidljiva i dostupna onlajn.</p> <p>c. Dokaz o konsultacijama, sastancima i sl. sa zainteresovanim stranama tokom razvoja plana.</p> <p>d. Strategija i akcioni plan se pozivaju na principe održivosti i sadrže procenu resursa, problema i rizika.</p> <p>e. Specifične reference u strategiji/planu na širu politiku održivog razvoja (uključujući ispunjavanje COD) i obrnuto.</p>	
<p>A3 Nadzor i izveštavanje</p> <p>Destinacija primenjuje sistem za nadzor i reagovanje na socio-ekonomske, kulturne i ekološke probleme i uticaje koji proističu iz turizma. Aktivnosti i ishodi se redovno prate,</p>	<p>a. Identifikovani su specifični merljivi socio-ekonomski, kulturni i ekološki indikatori i ciljevi.</p> <p>b. Merjenja u odnosu na te indikatore i rezultati koji se beleže i objavljuju najmanje jednom godišnje.</p>	

<p>ocenjuju i o njima se javno izveštava. Sistem nadzora se periodično revidira.</p>	<p>c. Pisani dokaz praćenja i izveštavanja o aktivnostima i ishodima. d. Prethodne revizije sistema za praćenje i vremenski plan budućih revizija.</p>	
<p><u>A(b) Uključenost aktera</u></p>		
<p>A4 Uključenost preduzeća i standardi održivosti</p> <p>Destinacija redovno izveštava preduzeća povezana sa turizmom o pitanjima održivosti i podstiče ih i podržava u nastojanjima da svoje poslovanje učine održivijim. Destinacija promovira usvajanje standarda održivosti, promovira primenu standarda za turističku privredu priznatih od strane GSTC (GSTC-I) i šema za sertifikaciju turističkih preduzeća koje su akreditovane od strane GSTC, gde je to moguće. Destinacija objavljuje spisak preduzeća koja imaju sertifikate održivosti.</p>	<p>a. Dokaz o redovnom izveštavanju preduzeća povezanih sa turizmom o problemima po pitanju održivosti (mediji, sastanci, direktan kontakt itd.). b. Dostupni i promovisani podrška i saveti preduzećima povezanim sa turizmom u vezi sa održivošću. c. Broj i procenat preduzeća sertifikovanih prema standardima za održivi turizam (i da li su prepoznati/akreditovani od strane GSTC), sa ciljevima šireg opsega. d. Dokaz o promociji programa za sertifikaciju. e. Spisak sertifikovanih preduzeća povezanih sa turizmom, ažuriran.</p>	
<p>A5 Uključenost stanovništva i povratne informacije</p> <p>Destinacija omogućava i podstiče javno učešće u procesu održivog planiranja i menadžmenta destinacijom. Težnje, brige i zadovoljstva lokalnih zajednica u vezi sa održivošću turizma i menadžmentom destinacije se redovno prate i javno se o njima izveštava, a preduzimaju se aktivnosti kako bi se na njih odgovorilo. Destinacija ima sistem čijom se primenom na lokalnom nivou podiže razumevanje prilika i izazova održivog turizma i gradi kapacitet zajednica da reaguju.</p>	<p>a. Dokaz o promociji i fasilitaciji javnog učešća u destinacijskom planiranju/menadžmentu. b. Informacije o tipu i stepenu tog učešća. c. Anketiranje stanovnika i drugi metodološki mehanizmi za dobijanje povratnih informacija koji obuhvataju i pitanja turizma. d. Dokaz o preduzetim aktivnostima kao odgovor na povratne informacije dobijene od stanovništva. e. Program informisanja, edukacije i obuke iz oblasti turizma obezbeđeni za stanovništvo.</p>	
<p>A6 Uključenost posetilaca i povratne informacije</p> <p>Destinacija ima sistem za praćenje i javno izveštavanje u vezi sa zadovoljstvom posetilaca kvalitetom i održivošću iskustva stečenog na destinaciji i, ukoliko je neophodno, za reagovanje. Posetioci su informisani o problemima po pitanju održivosti na destinaciji i o ulozi koju mogu odigrati u njihovom</p>	<p>a. Anketiranje posetilaca (i drugi mehanizmi za dobijanje povratnih informacija) – sprovode se i o njima se izveštava. b. Anketiranje i prikupljanje povratnih informacija podrazumevaju i reakcije posetilaca na probleme po pitanju održivosti. c. Dokaz o preduzetim aktivnostima kao odgovor na rezultate ankete/drugih izvora povratnih</p>	

<p>rešavanju.</p>	<p>informacija od posetilaca.</p> <p>d. Primeri informacija za posetioce koji pokrivaju i probleme po pitanju održivosti i kako na njih odgovoriti.</p>	
<p>A7 Promocija i informisanje</p> <p>Promotivni i informativni materijali o destinaciji su precizni po pitanju proizvoda, usluga i izjava o održivosti. Marketinške poruke i druge vrste komunikacije oslikavaju vrednosti destinacije i pristup održivosti i sa poštovanjem se odnose prema lokalnim zajednicama i prirodnim i kulturnim resursima.</p>	<p>a. Aktuelan informativni i promotivni materijal sa odgovarajućim sadržajem.</p> <p>b. Postoji postupak za proveru tačnosti i primerenosti promocije i informacija o destinaciji.</p> <p>c. Dokaz o konsultacijama sa lokalnim zajednicama i ekološkim i kulturnim organizacijama u vezi sa sadržajem i dostavljanjem informacija.</p>	
<p><u>A(c) Upravljanje pritiscima i promenama</u></p>		
<p>A8 Upravljanje brojem i aktivnostima posetilaca</p> <p>Destinacija ima sistem za upravljanje posetiocima koji se redovno revidira. Preduzimaju se aktivnosti za praćenje i upravljanje brojem i aktivnostima posetilaca, kao i za njihovo smanjenje ili povećanje po potrebi u određenim trenucima i na određenim lokacijama, u cilju postizanja balansa pri zadovoljenju potreba lokalne privrede, zajednice, kulturnog nasleđa i životne sredine.</p>	<p>a. Strategija za menadžment destinacije i akcioni plan se bave sezonalnošću i rasprostranjivanjem poseta.</p> <p>b. Prate se varijacije u broju posetilaca tokom godine, uključujući i najposećenije lokacije.</p> <p>c. Uticaji broja posetilaca i njihovih aktivnosti se identifikuju kroz posmatranje i prikupljanje povratnih informacija od lokalnih zajednica i interesnih strana.</p> <p>d. Aktivnosti se preduzimaju radi upravljanja kretanjima i uticajima posetilaca.</p> <p>e. Marketinška strategija i odabir ciljnih tržišta u obzir uzimaju obrasce poseta, uticaje aktivnosti i potrebe destinacije.</p>	
<p>A9 Planski propisi i kontrola razvoja</p> <p>Destinacija ima smernice, propise i/ili regulative kojima se vrši kontrola lokacije i priroda razvoja, zahteva procena ekoloških, ekonomskih i socio-kulturnih uticaja i integriše održiva upotreba zemljišta, dizajn, izgradnja i rušenje. Propisi se, takođe, odnose na sprovođenje aktivnosti, uključujući iznajmljivanje nekretnina i koncesije u turističke svrhe. Smernice, propisi i regulative su kreirane uz učešće javnosti i opšte su dostupni i primenjeni.</p>	<p>a. Specifični propisi/regulative/smernice koji kontrolišu razvoj – dokumentovani i označeni po naslovu i datumu.</p> <p>b. Izloženi su zahtevi za procenu uticaja koji obuhvataju ekološke, ekonomske i socio-kulturne uticaje, i to u dovoljnom obimu kako bi se odgovorilo na dugoročne probleme na destinaciji.</p> <p>c. Specifični propisi o izdavanju nekretnina i turističkom poslovanju, sa dokazom o njihovoj primeni i sprovođenju.</p> <p>d. Dokaz učešća javnosti u procesu razvoja propisa/regulativa/smernica.</p> <p>e. Dokaz o konsultovanju sa i saglasnost lokalnih</p>	

	<p>zajednica ili manjinskih etničkih grupa prilikom predlaganja razvoja turizma ili kada je do njega došlo na njihovim teritorijama.</p> <p>f. Dokaz o objavljivanju i pridržavanju propisa/regulativa/smernica u fazama planiranja, razvoja i primene.</p>	
<p>A10 Prilagođavanje klimatskim promenama</p> <p>Destinacija identifikuje rizike i prilike povezane sa klimatskim promenama. Strategije za prilagođavanje klimatskim promenama se primenjuju za pozicioniranje, dizajn, razvoj i menadžment turističkih objekata. Stanovnicima, firmama i posetiocima se pružaju informacije o predviđenim klimatskim promenama, povezanim rizicima i budućim uslovima.</p>	<p>a. Strategija i akcioni plan za upravljanje destinacijom identifikuju i bave se klimatskim problemima.</p> <p>b. Propisi, smernice i zoniranje za turistički razvoj i aktivnosti se prilagođavaju posledicama klimatskih promena.</p> <p>c. Procena klimatskih rizika koja pokriva i tekuće i buduće rizike – preduzeta i javno dostupna.</p> <p>d. Dokaz o uzimanju u obzir uticaja na i doprinosa lokalnih ekosistema prilagođavanju klimatskim promenama.</p> <p>e. Informacije o klimatskim promenama koje su javno dostupne.</p>	
<p>A11 Krizni i menadžment rizika</p> <p>Destinacija ima plan za smanjenje rizika, krizni menadžment i reagovanje u vanrednim situacijama koji odgovara destinaciji. O ključnim elementima se obaveštavaju stanovnici, posetioци i preduzeća. Određene su procedure i resursi za primenu plana i on se redovno ažurira.</p>	<p>a. Dokumentovan plan za smanjenje rizika, krizni menadžment i plan za reagovanje u vanrednim situacijama za turizam na destinaciji.</p> <p>b. Plan prepoznaje širok spektar rizika, uključujući prirodne katastrofe, terorizam, zdravlje, prekomerno trošenje resura i druge u skladu sa lokacijom.</p> <p>c. Identifikovane procedure za komunikaciju tokom i nakon vanrednog stanja.</p> <p>d. Program za lokalno pružanje informacija i obuka o kriznom i menadžmentu rizika.</p>	

SEKCIJA B: Socio-ekonomska održivost		
<u>B(a) Pružanje lokalnih ekonomskih koristi</u>		
<p>B1 Merenje ekonomskog doprinosa turizma</p> <p>Direktan i indirektan doprinos turizma privredi destinacije se prati i o njemu se javnost izveštava. Odgovarajuća merila mogu uključiti broj posetilaca i potrošnju, stepen zaposlenosti i investicija, i dokaz o raspodeli ekonomskih koristi.</p>	<ol style="list-style-type: none"> Program prikupljanja ekonomskih podataka. Godišnji izveštaji o direktnom i indirektnom ekonomskom doprinosu turizma na destinaciji. Podaci koji obuhvataju niz pokazatelja ekonomskih uticaja (npr. broj posetilaca, potrošnja, zaposlenost, ulaganja i širenje ekonomskih koristi na destinaciji). 	
<p>B2 Dostojanstven rad i prilike za razvoj karijere</p> <p>Destinacija podstiče i podržava prilike za razvoj karijere i obuke u turizmu. Turistička preduzeća destinacije se obavezuju da će pružiti jednake mogućnosti za lokalno zapošljavanje, obuku i napredovanje, sigurno i bezbedno radno okruženje i zaradu za sve.</p>	<ol style="list-style-type: none"> Omogućavanje relevantnih programa/kurseva za sticanje veština, dostupnih lokalno. Izjave o posvećenosti turističkih preduzeća pružanju pristojnih mogućnosti za posao i karijeru. Prilike za zaposlenje se promovišu među lokalnim stanovništvom i ono ih iskorišćava, uključujući žene, mlade, manjinske grupe i ljude sa invaliditetom. Kanali za proveru uslova rada i primanje/ bavljenje pritužbama (npr. uključenost sindikata). 	
<p>B3 Podrška lokalnim preduzetnicima i fer trgovina</p> <p>Destinacija podstiče zadržavanje turističke potrošnje u lokalnoj privredi kroz podršku lokalnim preduzećima, lancima snabdevanja i održivim ulaganjima. Promoviše razvoj i kupovinu lokalnih održivih proizvoda zasnovanih na principima fer trgovine i koji odražavaju prirodu i kulturu područja. Oni mogu obuhvatati hranu i pića, rukotvorine,</p>	<ol style="list-style-type: none"> Saveti, finansijska ili druga podrška - dostupni na destinaciji za mala i srednja preduzeća povezana sa turizmom. Pomoć u pristupu tržištu za mala i srednja preduzeća koja se bave turizmom. Aktivnosti za podsticanje i pomoć lokalnim turističkim preduzećima da kupuju robu i usluge na lokalnu. 	

<p>umetničke performanse, poljoprivredne proizvode itd.</p>	<p>d. Inicijative za pomoć lokalnim poljoprivrednicima, zanatlijama i proizvođačima hrane da se uključe u lanac vrednosti turizma.</p> <p>e. Lokalni proizvodi i rukotvorine identifikovani, promovisani i dostupni za prodaju posetiocima destinacije.</p>	
<p><u>B(b) Društveno blagostanje i uticaji</u></p>		
<p>B4 Podrška lokalnim zajednicama</p> <p>Destinacija ima sistem koji omogućava i podstiče preduzeća, posetioce i javnost da na odgovoran način doprinose inicijativama zajednice i održivosti.</p>	<p>a. Podstiče se i potpomaže pružanje podrške inicijativama lokalnih turističkih preduzeća u vezi sa lokalnim zajednicama i održivošću.</p> <p>b. Postoje i promovišu se programi za posetioce kojima se pruža podrška inicijativama u vezi sa lokalnim zajednicama i održivosti.</p> <p>c. Volontiranje i kontakt sa lokalnim zajednicama nisu nametljivi i eksplopativni.</p>	
<p>B5 Sprečavanje eksploatacije i diskriminacije</p> <p>Destinacija poštuje međunarodne standarde o ljudskim pravima. Ima zakone, prakse i ustanovljen kodeks ponašanja u cilju sprečavanja i izveštavanja o trgovini ljudima, savremenom ropstvu i komercijalnoj, seksualnoj ili bilo kojem drugom obliku eksploatacije, diskriminacije i uznemiravanja ikoga, a posebno dece, adolescenata, žena, pripadnika LGBT zajednice i drugih manjina. Zakoni i ustanovljene prakse se javno objavljuju i sprovode.</p>	<p>a. Referenca (naslov, datum) na specifične zakone koji se odnose na destinaciju po pitanju ljudskih prava, eksploatacije, diskriminacije i uznemiravanja.</p> <p>b. Dokaz o objavljivanju i sprovođenju gorenavedenih zakona i sa njima povezane dobre prakse (uključujući turistička preduzeća i posetioce).</p> <p>c. Analiza rizika i uticaja po pitanju ljudskih prava, uključujući trgovinu ljudima, savremeno ropstvo i dečiji rad – redovno se sprovodi.</p> <p>d. Destinacija i ključni turistički igrači su potpisnici „Kodeksa ponašanja za zaštitu dece od seksualnog iskorišćavanja u turizmu“.</p>	
<p>B6 Vlasnička i korisnička prava</p> <p>Zakoni i propisi u vezi sa imovinskim i pravima sticanjem imovine su dokumentovani i primenjeni. Oni poštuju prava lokalnih zajednica, obezbeđuju javne rasprave i ne odobravaju ponovno naseljavanje bez prethodnog slobodnog i informisanog pristanka i fer i pravedne kompenzacije. Zakoni i propisi takođe štite prava korisnika i prava pristupa ključnim resursima.</p>	<p>a. Referenca (naslov, datum) na specifične zakone koji se odnose na destinaciju po pitanju imovinskih i prava sticanja imovine, kao i prava korisnika i prava pristupa resursima.</p> <p>b. Reference u gorenavedenim zakonima po pitanju prava lokalnih zajednica, javnih rasprava/konsultacija i naseljavanja.</p> <p>c. Dokazi o sprovođenju gorenavedenih zakona u kontekstu turističkog razvoja i aktivnosti.</p>	

	d. Dokazi o javnim raspravama/konsultacijama, saglasnosti i kompenzaciji.	
<p>B7 Bezbednost i sigurnost</p> <p>Destinacija ima sistem za praćenje, sprečavanje, javno izveštavanje i reagovanje na kriminal, bezbednosne i zdravstvene opasnosti u obzir uzimajući potrebe i posetilaca i lokalnog stanovništva.</p>	<p>a. Bezbednosne i zdravstvene usluge su dobro uspostavljene i aktivne na destinaciji.</p> <p>b. Potrebe posetilaca su identifikovane i zadovoljene kroz pružanje bezbednosnih i zdravstvenih usluga.</p> <p>c. Vršiti se inspekcija turističkih objekata po pitanju zadovoljenja bezbednosnih i higijenskih standarda.</p>	
<p>B8 Pristup za sve</p> <p>Gde je to praktično, lokacije, objekti i usluge, uključujući one od prirodnog i kulturnog značaja, su dostupni svima uključujući osobe sa invaliditetom i druge koji imaju posebne zahteve po pitanju pristupa ili druge specijalne potrebe. Tamo gde lokacije i objekti nisu lako dostupni, pristup je obezbeđen kroz dizajn i primenu rešenja koja u obzir uzimaju sa jedne strane integritet lokacije, a sa druge obezbeđivanje jednakog pristupa smeštajnim kapacitetima osobama sa takvim posebnim zahtevima onako kako je to moguće. Informacije o pristupačnosti lokacijama, objektima i uslugama su dostupne.</p>	<p>a. Postojanje propisa i standarda po pitanju pristupačnosti lokacija, objekata i usluga za posetioce.</p> <p>b. Dosledna primena standarda pristupačnosti u javnim objektima.</p> <p>c. Podaci o obimu/udelu lokacija i objekata za posetioce koji su pristupačni.</p> <p>d. Dokaz o programima namenjenim poboljšanju pristupa za ljude sa širokim spektrom takvih potreba.</p> <p>e. Informacije o pristupu su uključene u informisanje o destinaciji kao celini.</p> <p>f. Detalji o pristupačnosti su uključeni u informacije o ključnim lokacijama za posetioce.</p>	

SEKCIJA C: Kulturna održivost		
<u>C(a) Zaštita kulturnog nasleđa</u>		
<p>C1 Zaštita kulturnih resursa</p> <p>Destinacija ima politiku i sistem za procenu, rehabilitaciju i očuvanje kulturnih resursa, uključujući izgrađeno nasleđe i kulturni pejzaž.</p>	<p>a. Liste kulturnih dobara, uključujući procenu i indikacije ugroženosti.</p> <p>b. Program sanacije i očuvanja resursa.</p> <p>c. Mehanizmi za korišćenje prihoda od turizma za podršku očuvanju kulturnih dobara.</p>	
<p>C2 Kulturni artefakti</p> <p>Destinacija ima zakone koji regulišu pravilnu prodaju, trgovinu, izlaganje ili poklanjanje istorijskih i arheoloških artefakata. Zakoni se primenjuju i javno objavljuju, uključujući turistička preduzeća i posetioce.</p>	<p>a. Referenca na relevantne zakone u vezi sa istorijskim artefaktima koji se odnose na destinaciju (naslov, datum).</p> <p>b. Dokaz obaveštavanja turističkih preduzeća i posetilaca po pitanju relevantnih zakona.</p> <p>c. Dokaz o sprovođenju relevantnih zakona.</p>	
<p>C3 Nematerijalno nasleđe</p> <p>Destinacija podržava poštovanje i zaštitu nematerijalnog kulturnog nasleđa, uključujući lokalne tradicije, umetnost, muziku, jezik, gastronomiju i druge aspekte lokalnog identiteta i prepoznatljivosti. Predstavljanje, replikacija i interpretacija kulture življenja i tradicije je osetljiva i puna poštovanja, nastoji da uključi i pruža koristi lokalnim zajednicama, a posetiocima pruža autentično i istinsko iskustvo.</p>	<p>a. Identifikacija i popis nematerijalnog kulturnog nasleđa.</p> <p>b. Primeri poštovanja i iskustva posetilaca nematerijalne kulturne baštine (događaji, prepoznatljivi proizvodi itd.).</p> <p>c. Dokaz o uključenosti lokalnih i domorodačkih zajednica u razvijanje i pružanje iskustava posetilaca zasnovanih na nematerijalnom kulturnom nasleđu.</p> <p>d. Povratne informacije od posetilaca i lokalnih zajednica o pružanju iskustava zasnovanih na nematerijalnom nasleđu.</p>	
<p>C4 Tradicionalni pristup</p> <p>Destinacija prati, štiti i po potrebi obnavlja ili vraća pristup lokalne zajednice prirodnim i kulturnim lokacijama.</p>	<p>a. Praćenje pristupa lokalne zajednice lokacijama od prirodnog i kulturnog značaja.</p> <p>b. Dokaz o saradnji sa lokalnom zajednicom u pogledu tradicionalnog pristupa.</p> <p>c. Posebna aktivnost radi zaštite i /ili vraćanja pristupa lokalnoj zajednici.</p>	

<p>C5 Intelektualna svojina</p> <p>Destinacija ima sistem za doprinos zaštiti i očuvanju prava intelektualne svojine zajednica i pojedinaca.</p>	<ul style="list-style-type: none"> a. Referenca na zakone o intelektualnoj svojini koji se odnose na destinaciju (naslov, datum). b. Obaveštavanje interesnih strana u turizmu o pravima intelektualne svojine. c. Dokaz da su prava intelektualne svojine zaštićena tokom razvoja kulturnih iskustava za posetioce. 	
<p><u>C(b) Posete kulturnim lokacijama</u></p>		
<p>C6 Upravljanje posetiocima kulturnih lokacija</p> <p>Destinacija ima sistem za upravljanje posetiocima unutar i oko kulturnih lokaliteta, koji vodi računa o njihovim karakteristikama, kapacitetu i osetljivosti i nastoji da optimizuje protok posetilaca i minimizuje negativne uticaje. Smernice za ponašanje posetilaca na osetljivim lokacijama i kulturnim događajima dostupne su posetiocima, organizatorima putovanja i vodičima pre i u vreme posete.</p>	<ul style="list-style-type: none"> a. Praćenje kretanja posetilaca i uticaja na kulturnim lokacijama, a rezultati se se dele širom destinacije. b. Dokaz aktivnosti sa ciljem upravljanja uticajima koji proističu iz turizma na ili oko kulturnih lokacija. c. Postojanje i distribucija objavljenih smernica o ponašanju posetilaca na osetljivim lokacijama i kulturnim događajima i periodično praćenje njihovog pridržavanja. d. Kodeks ponašanja za turooperatore i turističke vodiče i/ili druge vrste saradnje sa njima na upravljanju posetiocima na kulturnim lokacijama. e. Obezbeđivanje obuke za vodiče. 	
<p>C7 Interpretacija lokacije</p> <p>Obezbeđuje se precizan interpretativni materijal koji posetioce informiše o značaju kulturnih i prirodnih aspekata lokaliteta koje posećuju. Informacije su kulturološki prikladne, razvijene uz saradnju sa lokalnim zajednicama i jasno se saopštavaju na jezicima odgovarajućim za posetioce i stanovnike.</p>	<ul style="list-style-type: none"> a. Obezbeđivanje informativnog interpretativnog materijala na lokaciji i u formatima koji su dostupni pre dolaska. b. Dokaz da je interpretativni materijal dobro istražen i precizan. c. Materijal za interpretaciju koji identifikuje značaj i osetljivost/krhkost lokacija. d. Dokaz o saradnji sa lokalnim zajednicama u pripremi relevantnog interpretativnog materijala. e. Interpretativni materijal je dostupan na relevantnim jezicima. 	

SEKCIJA D: Održivost životne sredine

D(a) Očuvanje prirodnog nasleđa

D1 Zaštita osetljive životne sredine

Destinacija ima sistem za praćenje, merenje i reagovanje na uticaje turizma na prirodno okruženje, očuvanje ekosistema, staništa i vrsta i za sprečavanje unošenja i širenja invazivnih vrsta.

- Spisak lokacija i resursa prirodne baštine sa naznakom vrste, statusa očuvanja i ugroženosti.
- Programi za očuvanje biodiverziteta i prirodnog nasleđa.
- Programi za iskorenjivanje i kontrolu invazivnih vrsta.
- Aktivnosti identifikovanja, praćenja i ublažavanja uticaja turizma na biodiverzitet i prirodno nasleđe.
- Mehanizmi za korišćenje prihoda od turizma za podršku očuvanju prirodnih resursa.
- Komunikacija sa posetiocima i preduzećima o smanjivanju širenja stranih vrsta.

D2 Upravljanje posetiocima na prirodnim lokacijama

Destinacija ima sistem za upravljanje posetiocima unutar i oko prirodnih lokacija koji uzima u obzir njihove karakteristike, kapacitet i osetljivost i nastoji da optimizuje protok posetilaca i minimizuje negativne uticaje. Smernice za ponašanje posetilaca na osetljivim mestima su dostupne posetiocima, turističkim operatorima i vodičima pre i u vreme posete.

- Praćenje protoka posetilaca i uticaja na prirodne lokacije, a rezultati se se dele širom destinacije.
- Dokaz o aktivnostima za upravljanje i ublažavanje uticaja koji proističu iz turizma na prirodnim lokacijama ili oko njih.
- Postojanje i distribucija objavljenih smernica o ponašanju posetilaca na osetljivim lokacijama i periodično praćenje poštovanja pravila.
- Kodeks ponašanja za turooperatore i turističke vodiče i/ili drugi vid saradnje sa njima po pitanju upravljanja posetiocima na prirodnim lokacijama.
- Saradnja sa lokalnim organima zaštite u cilju identifikovanja ekoloških rizika povezanih sa turizmom i mere za njihovo smanjenje.
- Obezbeđivanje obuke za vodiče.

D3 Interakcija sa divljim svetom

Destinacija ima sistem koji osigurava poštovanje lokalnih, nacionalnih i međunarodnih zakona i standarda za interakciju sa divljim životinjama. Interakcije sa divljim životinjama koje se slobodno kreću, uzimajući u obzir kumulativne uticaje, su neinvazivne i njima se odgovorno upravlja kako bi se izbegli štetni uticaji na date životinje i na održivost i ponašanje populacija

- Referenca na (naslov, datum) međunarodne, nacionalne i lokalne zakone koji se primenjuju na destinaciji po pitanju interakcije sa divljim svetom.
- Usvajanje međunarodnih standarda za posmatranje divljeg sveta, kako morskih tako i kopnenih vrsta.
- Distribucija kodeksa ponašanja za interakciju sa divljim životinjama, uključujući njihovo posmatranje, koji odražava međunarodne

<p>u divljini.</p>	<p>standarde.</p> <ul style="list-style-type: none"> d. Sistem za proveru poštovanja propisa i kodeksa ponašanja među turističkim preduzećima. e. Aktivnosti praćenja dobrobiti divljih životinja i minimizovanja uznemiravanja na lokacijama gde se dešavaju interakcije. f. Pružanje informacija posetiocima o štetnim interakcijama sa divljim životinjama, kao što su dodirivanje i hranjenje. 	
<p>D4 Eksploatacija vrsta i dobrobit životinja</p> <p>Destinacija ima sistem koji osigurava poštovanje lokalnih, nacionalnih i međunarodnih zakona i standarda kojima se osigurava dobrobit životinja i očuvanje vrsta (životinja, biljaka i svih živih organizama). To uključuje berbu ili hvatanje, trgovinu, izlaganje i prodaju vrsta divljih životinja i proizvoda od njih. Nijedna vrsta divljih životinja se ne može nabaviti, uzgajati ili držati u zatočeništvu osim u slučaju ovlašćenih i odgovarajuće opremljenih osoba i u svrhe pravilno regulisanih aktivnosti. Smeštaj, briga i postupanje sa svim divljim i domaćim životinjama ispunjava najviše standarde dobrobiti životinja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> a. Referenca na (naslov, datum) posebne međunarodne, nacionalne i lokalne zakone, standarde i smernice koji se primenjuju na destinaciji po pitanju dobrobiti životinja i očuvanja vrsta. b. Obaveštavanje turističkih preduzeća i vodiča o zakonima, standardima i smernicama. c. Sistem za inspekciju uslova u kojima žive divlje i domaće životinje, uključujući njihov smeštaj i postupanje sa njima. d. Licenciranje i provera kvalifikacija osoblja odgovornog za divlje životinje u zatočeništvu. e. Aktivnosti promovisanja Konvencije o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama (CITES) u turističkom sektoru i osiguranja poštovanja iste. f. Pružanje informacija posetiocima o izbegavanju trgovine ugroženim vrstama, npr. kupovina suvenira od ugroženih divljih vrsta prepoznatih od strane IUCN-a ili CITES-a. g. Primena zakona kojim se osigurava to da je svaka lovna aktivnost deo pristupa očuvanju koji je naučno zasnovan, kojim se pravilno upravlja i koji se strogo sprovodi. 	
<p><u>D(b) Upravljanje resursima</u></p>		
<p>D5 Ušteda energije</p> <p>Destinacija ima za cilj smanjenje potrošnje energije, poboljšanje efikasnosti njene upotrebe, kao i povećanje upotrebe obnovljive energije. Destinacija ima sistem za podsticanje preduzeća da mere, prate, smanje i javno izveštavaju o svom doprinosu tim ciljevima.</p>	<ul style="list-style-type: none"> a. Ciljevi za potrošnju energije se objavljuju i promovišu. b. Program za povećanje energetske efikasnosti - npr. promovisanje i podrška postavljanju izolacije. c. Ulaganje u obnovljive izvore energije i njihov udeo u ukupnoj nabavci/potrošnji. d. Podrška i podsticaji za praćenje i smanjenje energije od strane preduzeća. 	

<p>D6 Upravljanje vodom</p> <p>Destinacija podstiče preduzeća da mere, prate, javno izveštavaju i upravljaju korišćenjem vode. Rizik po pitanju vode na destinaciji se procenjuje i dokumentuje. U slučajevima visokog rizika po pitanju vode, ciljevi upravljanja vodom se identifikuju i aktivno sprovode sa preduzećima kako bi se osiguralo da turistička upotreba ne bude u sukobu sa potrebama lokalnih zajednica i ekosistema.</p>	<ol style="list-style-type: none"> Obezbeđivanje uputstava i podrške za praćenje i smanjenje upotrebe vode od strane preduzeća. Program za redovno procenjivanje rizika po pitanju vode. Postavljanje, objavljivanje i sprovođenje ciljeva upravljanja vodama, gde je rizik po pitanju vode ocenjen kao visok. Praćenje i kontrola izvora i količine vode koja se koristi u turističke svrhe i njen uticaj na lokalne zajednice i ekosisteme. Promocija i provera pridržavanja ciljeva od strane turističkih preduzeća. Informacije za posetioce o riziku po pitanju vode i smanjenju njene upotrebe. 	
<p>D7 Kvalitet vode</p> <p>Destinacija prati kvalitet vode za piće, rekreativne i ekološke svrhe koristeći standarde kvaliteta. Rezultati praćenja su javno dostupni, a destinacija ima sistem za pravovremeno reagovanje na probleme kvaliteta vode.</p>	<ol style="list-style-type: none"> Program praćenja kvaliteta vode. Postojanje podataka i izveštaja o kvalitetu vode. Praćenje vode za kupanje, pri čemu su lokacije koje ispunjavaju postavljene standarde sertifikovane i identifikovane. Dokaz o aktivnostima na poboljšanju kvaliteta vode. Informacije za posetioce o kvalitetu lokalne vode za piće kako bi se podstakla njena upotreba kao alternativa flaširanoj vodi. 	
<p><u>D(c) Upravljanje otpadom i emisijama</u></p>		
<p>D8 Otpadne vode</p> <p>Destinacija ima jasne i sprovedene smernice za lociranje, održavanje i ispitivanje ispuštanja iz septičkih jama i sistema za prečišćavanje otpadnih voda. Destinacija osigurava da se otpad pravilno tretira i ponovo upotrebljava ili otpušta na bezbedan način bez štetnih uticaja na lokalno stanovništvo i životnu sredinu.</p>	<ol style="list-style-type: none"> Pismene smernice i propisi o prečišćavanju otpadnih voda. Sistem sprovođenja smernica među preduzećima. Praćenje/ ispitivanje ispuštenih otpadnih voda. Privremeni održivi komunalni sistemi za prečišćavanje voda koji se koriste u turističkom sektoru, tamo gde je to praktično i prikladno. 	

<p>D9 Čvrst otpad</p> <p>Destinacija meri i izveštava o otpadu koji stvara i postavlja ciljeve za njegovo smanjivanje. Osigurava da se čvrsti otpad pravilno tretira i preusmerava sa deponije, te obezbeđuje sistem sakupljanja i recikliranja iz više tokova koji efikasno odvaja otpad prema vrsti. Destinacija podstiče preduzeća da izbegavaju, smanjuju, ponovo koriste i recikliraju čvrsti otpad, uključujući ostatke hrane. Preduzimaju se aktivnosti za prestanak korišćenja ili smanjeno korišćenje predmeta za jednokratnu upotrebu, posebno plastike. Sav preostali čvrsti otpad koji se ne koristi ponovo ili ne reciklira se odlaže na bezbedan i održiv način.</p>	<ul style="list-style-type: none"> a. Objavljen program praćenja otpada sa rezultatima i ciljevima. b. Sa turističkim preduzećima koordinisana kampanja/saveti/podrška po pitanju upravljanja otpadom, uključujući i prehrambeni otpad. c. Kampanja za smanjenje ili izbacivanje iz upotrebe predmeta za jednokratnu upotrebu, posebno plastike. d. Program upravljanja otpadom za javne službe i objekte. e. Obezbeđivanje sistema za sakupljanje i recikliranje, sa najmanje četiri toka (tj. organski, papir, metal, staklo i plastika). f. Obezbeđivanje održivog sistema za odlaganje preostalog otpada. g. Kampanja kako bi se zaustavilo bacanje otpadaka, uključujući i ono od strane posetilaca, i kako bi se javne površine mogle održavati čistim. h. Adekvatne kante za odvojeno odlaganje otpada. 	
<p>D10 Emisija gasova staklene bašte i ublažavanje klimatskih promena</p> <p>Destinacija ima postavljene ciljeve za smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte i sprovodi i izveštava o politikama i aktivnostima njihovog ublažavanja. Podstiču se preduzeća da mere, prate, smanjuju ili minimizuju, javno izveštavaju i ublažavaju emisije gasova sa efektom staklene bašte iz svih aspekata njihovog delovanja (uključujući dobavljače i pružaoce usluga). Podstiče se neutralizovanje/kompenzovanje preostalih emisija.</p>	<ul style="list-style-type: none"> a. Objavljeni cilj za procenat smanjenja emisija do određenog datuma. b. Godišnji izveštaj o klimi, uključujući praćenje i mere ublažavanja. c. Podržana kampanja ili drugi vid saradnje sa turističkim preduzećima na smanjenju i ublažavanju emisija. d. Aktivnosti za smanjenje emisije iz poslovanja javnog sektora. e. Informacije za preduzeća i posetioce o programima neutralisanja/kompenzacije koji ispunjavaju priznate standarde. 	
<p>D11 Transport sa malim uticajem</p> <p>Destinacija ima postavljene ciljeve da smanji štetne emisije proistekle iz prevoza do i unutar destinacije. Traži se povećanje upotrebe održivih vozila sa niskim emisijama gasa i javnog prevoza i aktivnog putovanja (npr. pešačenja i vožnje biciklom) kako bi se smanjio doprinos turizma zagađenju vazduha, zagađenju i klimatskim promenama.</p>	<ul style="list-style-type: none"> a. Ulaganje u održiviju transportnu infrastrukturu, uključujući javni prevoz i vozila sa niskim emisijama. b. Informacije kojima se među posetiocima promovira alternativne mogućnosti prevoza do i unutar destinacije. c. Podaci o korišćenju alternativnih vidova prevoza od strane posetilaca. d. Unapređenje i promocija mogućnosti za biciklizam 	

	<p>i šetnju.</p> <p>e. Prioritizacija onih turističkih/posetilačkih tržišta koja su dostupna kratkim putovanjem i održivijim mogućnostima prevoza.</p> <p>f. Javni sektor i turistička preduzeća daju prednost prevozu niskog uticaja u sopstvenom poslovanju.</p>	
<p>D12 Zagađenje svetlom i bukom</p> <p>Destinacija ima smernice i propise za smanjenje zagađenja svetlom i bukom. Destinacija podstiče preduzeća da se pridržavaju ovih smernica i propisa.</p>	<p>a. Smernice o zagađenju svetlom i bukom - napravljene i promovisane među turističkim preduzećima.</p> <p>b. Identifikacija i praćenje potencijalnih izvora zagađenja bukom i svetlom povezanih sa turizmom.</p> <p>c. Mehanizmi koji omogućavaju stanovnicima da prijavljuju zagađenje bukom i svetlom, i prateće aktivnosti.</p>	